ڕاپەڕینی جووتیارانی دەشتی هەولێر

ساڵی ١٩٥٣

نووسینی عەباس نادر قادر

چاپی دووەم

2019

زانیاری کتێب

ناوی کتێب : ڕاپەڕینی جووتیارانی دەشتی هەولێری ساڵی ١٩٥٣

نوسەر : عەباس نادر قادر

ساڵی چاپ : چاپی دووەم / ٢٠١٩

شوێنی چاپ : چاپخانەی زانکۆی سەلاحەددین – هەولێر

تیراژ : (٥٠٠) دانە

پیت چنین : دیاکۆ کاوە نادر

پێداچوونەوە : مامۆستا حمەصالح فەرهادی

دیزان و نەخشەسازی : حکیم حاجی عوسمان دیبەگەیی

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان، ژمارەی سپاردنی (٦٠٢)ی ساڵی ٢٠١٩ی پێدراوە

ناوەڕۆك

ناونیشان	لاپەڕە
پێشەکییەك مامۆستا حەمەسالح فەرهادی	٤
پێشەکی چاپی دووەم	٦
وێنەی بەرگی چاپی یەکەم	٩
پێشەکی چاپی یەکەم	١١
کورتە پێناسەیەکی دەشتی هەولێر	١٣
چەوساندنەوەی جوتیاران لە رووی چینایەتییەوە	١٥
تێکۆشانی چینایەتی جوتیارانی کوردستان	٢٠
باری ناوچە پێش ڕاپەڕین	٢٤
هۆیەکانی ڕاپەڕین	٢٧
دەستپێکردنی راپەڕین	٣٠
هەڵوێستی حکومەتی پاشایەتی عێراقی	٣٣
هێزی بزوێنەری ڕاپەڕین	٣٦
ڕۆڵی پارت و کەسانی پێشکەوتوخواز	٣٨
پیلانی هەندێك لەشێخەکانی کوردستان	٤٠
هۆیەکانی دامرکاندنەوەی ڕاپەڕین	٤٤
ئەنجام	٤٦
دوا وتە	٤٧
سەرچاوەکان	٤٨

پێشەکی

دەشتی هەولێر یەکێکە لە دەشتە گەورە و فراوانەکانی باشووری کوردستان و لەڕووی کشتوکاڵیەوەش ناوچەیەکی بە پیت و بەرهەمە .ئەو دەشتە فراوانە پێش ڕاگواستن و بەعەرەبکردنی , ژمارەیەکی زۆر گوندی ئاوەدانی بەخۆیەوە گرتبوو, بەشی هەرە زۆری ئەو گوندانەش , بەکشتوکاڵ و مەڕدارییەوە خەریکبوون. ساڵی (سوندخواردن) کەلەساڵی ١٩٥٣دابووە , یەکێکە لە ڕووداوە دیارەکانی ئەو ناوچەیە , کە تێیدا بەشێکی بەرچاوی خەڵکی ناوچەکە ڕووبەڕووی زوڵموزۆری هەندێك لەئاغاکانی دژمیی بوونەوەو بوو بە ڕاپەڕینێکی دیار و دەنگی دایەوە.

جیاوازی دەشتی هەولێر و هەندێك لەناوچەکانی دیکە ئەوەبوو کەخەڵکی ناوچەکە ,لەژمارەیەك عەشیرەتی جیاواز پێکهاتوون و هەموویان وەك بنەچە نەدەچوونەوە سەر یەك تیرە یان عەشیرەت و ئاغاکانی دزەییش لەبنەڕەتەوە خەڵکی ناوچەکە نەبوون و لەدەرەوەی سنووری ناوچەکەدا هاتبوونە ئەوێ ,لەوێش بەهۆی زیرەکی و بەتوانایی خۆیان و هاریکاریکردنی حکومەت بۆیان و یەکنەگرتوویی و ئاڕادەیەك ساویلکەیی بەشێکی خەڵکی ناوچەکەش ,بوونە خاوەنی زۆربەی گوندەکان و دەستیان بەسەر زەویوزارە بە پیتەکەیدا گرت, خۆیان بەسەر ناوچەکەدا سەپاند و لەگەڵ دانیشتووانی ناوچەکەدا بوونە دووچینی جیاواز (ئاغا و کرمانج) و چەند جۆرە باجێکییان خستە سەر دانیشتوانەکەی ,لەلایەکی دیکە ئاغاکان و خەڵکەکە ,

بە پێچەوانەی زۆربەی ناوچەکانی دیکە لەیەک عەشیرەت نەبوون و هیچ کام لەم دوو چینە خۆیان بەبەشێك لەوی دیکە نەدەزانی .

ئەو نامیلکەیەی کە ئێستا لەبەردەستاندایە و بەناوی (ڕاپەڕینی جوتیارانی دەشتی هەولێری ساڵی ١٩٥٣) یە و لەلایەن بەڕێز (عەباس نادر قادر) ەوە نوسراوە , ساڵی ١٩٩٣ بۆ یەکەمین جار چاپکراوە و ئەوەی ئێستا چاپی دووەمییەتی و وای بەباش زانیوە لەڕووی ناوەڕۆکەوە لەو چاپەدا هیچ گۆڕانکارییەکی تێدا نەکات وەکو خۆی بهێڵێتەوە.

کاك عەباس , کەخەڵکی شارەدێی دیبەگەی دەشتی هەولێرە , مامۆستا و خاوەن بڕوانامە و نووسەریشە و شارەزاییەکی باشی لەمێژوو و جۆری ژیانی ناوچەکەدا هەیە , توانیویەتی لەم چەند لاپەڕەیەدا کورتەیەکی ئەو ڕاپەڕینە بخاتە بەردەستی خوێنەر و بەشێك لەمێژووی سیاسی و چینایەتی ناوچەکەی لەفەوتان بپارێزی .

من لەلایەن خۆمەوە دەستخۆشی لە نووسەر دەکەم و وای بەباش دەزانم هەوڵ بدات بۆچاپی سێیەم بابەتەکە فراوانتر بکات و بەچاپێکی نوێ و ناوەڕۆك و قەبارەیەکی گونجاوەوە بیخاتە بەردەستی خوێنەران و خەڵکی ناوچەکە و پێموایە هەوڵدان بۆ تۆمارکردنی ئەو جۆرە ڕووداوە ناوچەییانە ناچێتە خانەی ناوچەگەرێتی و لە ئەنجامدا دەبێتە بەشێك لە مێژووی نوێی کوردستان .

حەمە سالح فەرهادی

هەولێر ٧/٦/ ٢٠١٩

پێشەکی چاپی دووەم

لەساڵی١٩٩٣ئەو نامیلکەم بۆ جاری یەکەم بەچاپ گەیاند ,بەناوی (ب.هەوراز)بەلام چاپێکی هەژارانە,هەم ئامێری تایپ و دیزاینی وەك ئێستا نەبوو,هەم هیچ دەزگایەکیش پاڵپشتی نەکردم,جگە لە ڕۆژنامەی ڕێگای ڕەنجدەران کە ئەوکات ١٠٠ دیناری سویسری پێدام , منیش بردم بۆ نووسینگەیەکی چاپکردن لەناو بالاخانەی حاجی یەحیا لەهەولێر,کە ئاشنایەتیم لەگەڵیان هەبوو یەکیان ناوی کاك محمد بوو ,یەکیشیان کاك سۆرانی ناوبوو ئەوی دیکەش کاك ئازاد مستەفا دیبەگەیی بوو ، ئەوانیش لەکۆی ماندوبوونەکەی خۆیان هاوکارییان کردم.

لەماوەی ئەو ٢٦ ساڵەی تەمەنی نامیلکەکە,نزیکەی ٢٠ کەسێك لێیوەرگرتووم, بۆ سوود بینینی لێی وەك زانیاری و سەرچاوە بۆ توێژینەوە و نووسینی بابەتەکانیان , بەلام بەداخەوە جگە لەکاك سالار سیامەند مەخموری کە وەك سەرچاوە ئامارەی پێداوە و دانەیەکی بۆ ناردووم , ئەوانی ترم نەدیتووە و نەزانیویشمە ئامارەیان پێ دابێت.

هەر لەماوەی ئەو ٢٦ ساڵەدا ٤ نامیلکە و پەڕتووکی مام ناوەندیم لەسەر هەمان بابەت , لەپەڕتووکخانەکان دیتووە, هەریەکە بەگوێرەی زانیاری و بیرکردنەوەی خۆیان بابەتەکەیان

نەولەمەنـــدکردووە, ئـــەوەش بەڵگەیـــە بـــۆ کاریگـــەری ڕاپەڕینەکـــە لەناو دڵ و دەروون و هزری خەڵکی ناوچەکە.

کـاتی خـۆی کـە ئـەو نامیلکـەم بڵاوکـردەوە بەچـاپێکی هەژارانـە و ٢٠٠ دانـەم لـیّ کـۆپی کـرد , ئێسـتا جـارێکی دیکـە چـاپمکردەوە بـۆ ئـەوەی هـەم دیزاینـی چـاپەکەی جـوانتر بخەمـە بەردەسـتی خوێنـەر , هـەم ژمارەیـەکی زۆرتـر خوێنـەر بیبیـنن و بیخوێننـەوە , بـەڵام لـە چـاپی دووەمەمـدا هـیچ گۆڕانکارییـەکم لەناوەڕۆکـدا نـەکردووە و هـەروەك خـۆیم هێشـتۆتەوە , تـەنها لـەرووی زمانـەوانی و هەڵەی چاپەوە دەستکاریم کردووە .

لـە دووبـارە چـاپکردنەوەی ئـەو نامیلکەیـەدا هـیچ مەبەسـتم نییـە جـارێکی دیکـە, رك وکینـە لـەنێو دڵـی جـەماوەری ناوچـەکە پەیدابکەمـەوە و برینـەکان بکولێنمـەوە , بـەڵکو تـەنها مەبەسـتمە مێـژووی ناوچـەکە (دەشـتی هـەولێر) کەبەشـێکە لەمێـژووی گـەلی کوردسـتان , وەك خـۆی بنووسـرێتەوە و رووداوەکـان بکرێنـە نووسین و ئەرشیفی مێژوویی بۆ نەوەکانی دواڕۆژ.

هیـوادارم بـەو نووسـینە تـوانیبێتم مێژووچـەیەکی جووتیـارانی ناوچـەکەم تۆمـارکردبیّ و مـەزنێتی ڕاپەڕینەکەشـم بەقـەبارەی خـۆی بەمێـژووم کردبـیّ, کـە لەڕاسـتیدا بـۆ ئـەو سـەردەم خـەبات و تێکۆشـانێکی مـەزنی جوتیـاران و رەنجـدەرانی

کوردستان بوو , لە داواکردنی مافە تایبەتییەکانییان و سنوور دانان بۆ زوڵم و زۆری و نەهێشتنی چەوساندنەوەی چینایەتی لەسەریان.

لێرەدا زۆر سوپاسی هەموو ئەوکەسانە دەکەم کە کاتی خۆی هاوکارییان کردوومە لەپێدانی زانیاری و گێڕانەوەی ڕووداوەکە , بەتایبەتی خاڵە مەحموود عەدۆی کەزۆربەی زانیارییەکانم لەسەر زاری ئەو گوێ لێ بووەو تۆمارکردووە.هەروەها سوپاسی هاوڕێیانی ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستان دەکەم کەلەکاتی خۆی بە ٤ ژمارە بۆیان بڵاوکردمەوە,بەتایبەتی هاوڕێ مەلاحەسەنی نەمر.هەروەها سوپاسی ڕۆژنامەی ڕێگای ڕەنجدەرانی ئەو سەردەم دەکەم , کەهاوکارییان کردم,هەروەها سوپاس بۆ هەموو ئەو هاوڕێ و هاوکارانەی لەم چاپەدا پشتیوانم بوون و ماندیبوونیان کەوتە سەرشانی .

عەباس نادر قادر

هەولێر – کوردستان

٢٢-٦-٢٠١٩

بەرگی چاپی یەکەمی ئەم کتێبە

((ڕاپەڕینی جووتیارانی دەشتی هەولێری ساڵی ١٩٥٣))

لە ئابی ساڵی ١٩٩٣ چاپکراوە

RAPERÎNÎ CUTIYARANÎ
DEŞTÎ HEWLERÎ
SALÎ 1953

R. HEWRAZ

LE BILAWKIRAWEKANÎ:

REKXIRAWÎ TÊKOŞANÎ RENCDERANÎ KURDISTAN

ABÎ 1993

پێشکەشە بەگیانی زیندووی

١ - شەهید ڕەئوف کامل

٢ - خاڵە مەحمود عەدۆی نەمر

٣ - باوکی شەهیدم (مام نادر قادر)

٤ - جووتیارە شەهیدەکان و هەموو جووتیارە ڕاپەڕیوەکانی تر .

پێشەکییەک

دۆزی کشتوکاڵی کێشەیەکی هەمە لایەنی ئابووری و کومەڵایەتی و سیاسییە، لەگەڵ پەیدابوونی سەرمایەداری ،کێشەکە قووڵتر بۆوە،چارەسەرییەکەی بەندە بە بوونی خاوەنێتی گشتیدا هۆیەکانی بەرهەم هینان،ئەمەش ئەستەمە لە ڕژێمە سەرمایەدارەکاندا ،چونکە سەرمایەداری چەند پێشبکەوێت ناتوانێ جوودایی لەنێوان گوند و شاردا نەهێڵێ و بەروبوومیش بەشێوەی یەکسان دابەش بکات و پێویستیەکانی ژیانی کشتکاری بەرهەمهێنەریش مسۆگەر بکات،واتە ناتوانێت بنبڕی کێشەکە بکات،چونکە باوەڕێکی ڕەهای بەخاوەنێتی تایبەتییدا هۆیەکانی بەرهەمهێنانەوە هەیە.

لەبەر ئەوەی وەك کوڕە جووتیارێك چاوم بە دەشتی هەولێر کراوەتەوە و لە خۆشی و ترشیدا لەگەڵ خەڵکەکەی ژیاوم و بە زێدی خۆمی دەزانم،بۆیە بە ئەرکێکی مێژوویی سەر شانی خۆم زانی،بەو نووسینە کەمێك لە قەرزی جووتیارە ڕاپەڕیوەکان بدەمەوە،کە ڕۆژانێك لە سەنگەری پێشەوە بوون لەململانێی چینایەتی بەرامبەر بە قبوڵنەکردنی ستەمکاری ئاغاکانی دزەیی و بەدەستهێنانی مافەکانیان.

هەر چەندە لام ئاساییە ئەم نووسینە پڕ بە پێست و خواستی تەواوی ڕاپەڕینەکە نییە و بێ کەموکورتیش نییە،لەگەڵ ئەوەش هەوڵم داوە زۆرترین سەرچاوە و باشترین زانیاری لەسەر کۆبکەمەوە، بە هیوام

ئەم نووسینە کەلێنەك لە مێژووی ڕاپەڕینی جوتیاران پڕبکاتەوە و ببێتە هاندەرێك بۆ زیاتر نووسین و توێژینەوە لەسەر راپەڕینەکە و گشت ململانێ چینایەتییەکانی تری نێوان جووتیار و دەرەبەگ.

ئەم نامیلکەیە پێشتر بە بۆنەی یادی چل ساڵەی راپەڕینەکە بە چوار بەش لە ڕۆژنامەی ((ڕێگای کوردستان)) ، ژمارە((٤٥ ، ٤٧، ٤٨، ٤٩)) لەمانگی شوبات و ئاداری ١٩٩٣ دا بلاوکراونەتەوە، بەلام لێرە هەندێ زێدە نووسینی تێدا هەیە, چونکە هاوڕێیانی ڕۆژنامەی ناوبراو لە هەندێك شوێن کورتیان کردبۆوە ,جگە لەوەی ((پیلانی هەندێك لە شێخەکان)) کە پێشتر هاوڕێیانی ڕێگای کوردستان بە پێویستیان زانی بلاونەکرێتەوە ، وا لێرەدا بلاوی دەکەمەوە.دەمەوێت بلێم زۆربەی زانیارییەکانم لە جووتیارانی ناوچەکەو چەند کادیرێکی راپەڕینەکە وەرگرتووە , بە تایبەتی خاڵە((محمود عەدۆ))ی نەمر کە یەکێك بوو لە کادیرە چالاکەکانی راپەڕین و لە شەڕیی ((بازارگەی))ی نزیك مەخمووردا , ڕۆڵی سەرەکیی هەبوو.

لە کۆتایی دەڵێم سنگ فراوانم بەرامبەر بە هەموو رەخنەیەکی بەسوود.

عەباس نادر قادر

١٥ /١٩٩٢/٨

کورتە پێناسەیەکی دەشتی هەولێر

دەشتی هەولێر، دەشتێکی پان و فراوانە،هەموو گوندەکانی ناحیەی قوشتەپەو گوێڕو دیبەگە و قەزای مەخموور دەگرێتەوە.لەخۆیدا چەند دەشتێکی بچووك دەگرێتە باوەش وەك دەشتی پشت ڕێ(سەرووی جادەی کەرکووك-هەولێر)و ملکیەو شەمامك و کەندێناوەو قەراج،هەردوو زێی گەورەو بچووك تخووبی ڕۆژئاواو ڕۆژهەلاتی بۆ دەکێشن،چیای قەرەچوغ،دەشتی کەندێناوەو قەراج لێك جودا دەکاتەوە،زوورگی زوورگەزراویش دەشتی کەندێناوەو مولکیە لێك جودا دەکاتەوە.

دەشتی هەولێر،ناوچەیەکی دێمەکارییە , واتا بۆ کشتوکاڵ کردن پشت بە ئاوی باران دەبەستن،ئێستا نەبێت هەندێ بیری ئیرتوازی بەتایبەتی لە مولکیەو شەمامك لێدراوە و بۆ کشتوکاڵکردن بەکاردەهێندرێ ،بژێوی خەڵکەکە زیاتر لەسەر کشتوکاڵکردنی گەنم و جۆو بەخێوکردنی مەڕوماڵاتە.لەبەر بەپیتیی دەشتەکە،بەبوونی بارانی زۆر و نەبوونی گیروگرفتی کشتوکاڵی،خەڵکەکە خۆش گوزەران دەبن،جگە لەوەی ماستی هەولێر بەناوبانگییەکەی دەگەڕێتەوە بۆناوچەی دەشتی هەولێر،بەلام زۆر جار لەبەر کەم بارانی،خەڵکەکە تووشی نەهامەتی دەبن و ساڵەکە بە(نەهات) ناو دەبەن و تەنانەت جاری

واهەیە لە ترسی برسێتی بە کۆمەڵ کۆچیان کردووە بۆ ناوچەکانی خۆشناوەتی و ئاکرێی دەورو پشتیان.

لە ساڵانی پەنجاکان* نزیکەی (٥٠٠) گوندی تیادا ئاوەدان بووە، لەوانە نزیکەی (٢٠٠) گوند لەبەر دەستی ئاغاکانی دزەیی بوون،نزیکەی (٢٠) گوند لەبەر دەستی هەندێ خاوەن موڵکی هەولێری بوون ، کە بەئاغای هەولێری بەناوبانگن، گوندەکانی دیکە لەبەر دەستی عەشیرەتە بچووکەکانی ناوچەکە بوون، کە هەر گوندەی کێخوای خۆی هەبوو.

---

*مەبەست لە پەنجاکانی سەدەی ڕابردووە

چەوساندنەوەی جووتیاران لە ڕووی چینایەتییەوە

لە ڕژێمی دەرەبەگایەتیدا ،جووتیار بە مانای کۆیلەی زەوی دێت .لە کوردستان جگە لە زەوی و ئامرازی کشتوکاڵی تا ڕادەیەك هێزی کاری جووتیار موڵکی دەرەبەگ بووە،بەڵام دەستەڵاتی ئەوەی نەبووە.لەگەڵ زەوییەکەی بیفرۆشێ وەك لە ئەوروپا باو بوو.

جووتیارانی دەشتی هەولێر، لەبەر ئەوەی لەیەك ئاستی ئابووری و خاوەنێتی زەوی نەبوون،چەوسانەوەش لەسەریان یەك ڕێژە نەبووە. بەڕادەی گشتی خاوەنێتی زەوی هی ئاغاکان بووە، بەڵام ڕێژەیەکی کەمی جووتیار هەبوو پارچە زەوی لەخۆی زیاتری لەدەست دابوو، هەندێکی کەمیش مەمرەومەژی ، پارچە زەوییەکیان لەبەر دەست دابوو، بەڵام ڕێژەیەکی زۆر بێ زەوی بوون،هەندێکیان لەلایەن ئاغاوە ساڵانە پارچە زەوی دەدرایێ بۆ خۆی بیکێڵێت لەبەرامبەر ئەوەدا موڵکانە بدات بە ئاغا، هەندێك لە جووتیارە بێ زەوییەکانیش وەك کرێکاری کشتوکاڵی لەلایەن ئاغاو خاوەن زەوییەکاندا کاریان دەکرد.

ئەگەر جووتیار بۆ ماوەی ساڵێك لەلای ئاغا کاری کردبووایە، پێی دەگوترا ((ڕێنجبەر)) کە هەقدەستی ساڵانەی جل و بەرگ و پێڵاو و هەندێك لە داهاتی بەرهەم بووە. بەڵام ئەگەر بە تەنها بە هاوین کاری بکردبووایە لە تاوتووکردنی داهاتی گەنم و جۆ پێی دەگوترا ((سەپان))

ئاغا هەر دەمێك بیویستایە دەیتوانی سەپان و رێنجبەر لای خۆی دەربکات.

جگە لەمانەش توێژێکی دیکەش کۆمەڵایەتی هەبوون وەك شوان و گاوان ، لە گوندەکانی دەشتی هەولێر شوان و گاوان و سەپان و رێنجبەر بە (ئاوخۆرەوە) دەناسران، لەگەڵ بوونی چەند خاوەن پیشەیەکی تر کە بە بەرژوازی بچووکی((رێنجبەر)) دەپۆلێندریٚ وەك ئاسنگەر، پینەدۆز، ناڵبەند، بیرلێدەر، خمچی (کەجوولەکە بوون) لەگەڵ دوکاندارو تەڕاح (کە گەنم و جۆیان دەکڕی و دەفرۆشت)، شێخ و سەید و مەلاش کە بەهۆی کاری ئایینیەوە ببوونە چینێکی مشەخۆر لەسەر جووتیاران، لەگەڵ توێژێکی دیکەی کومەڵایەتی کە پابەندبوون بە ئاغا , وەك سەرکار و نۆبەتچی و کارەکەر و خزمەتکار.

لەو گوندانەی کە ئاغاکانی دزەیی دەستەڵاتیان هەبوو هەموو جووتیارێك دەبوایە ٢٠٪ی بەرهەمەکەی بدات بە ئاغا، لە١٠ سەر مەڕی زا، بەرخێك بدات بە ئاغا، جگە لەبوونی هەندیٚ سەرانە کە هیچ پەیوەندییەکی بەکاری بەرهەمهێنانەوە نەبوو،پێی دەوترا سەرانەی ئیلزامی نائابووری، ئەویش بەمانای هەموو خۆبەستنەوەیەکی

"التزام"دەرەبەگایەتی کە ناچێتە ناو کاری بەرهەمهێنانی رووتەوە (وەك باجی ژنهێنان و مردوو...هتد) [1] . نموونەش لەمانە زۆرە وەك:

١-لەکاتی مردنی جووتیارێکی بێ کەس و کار , هەموو میراتی جوتیارە مردووەکە بۆ ئاغا بووە.

٢-لەکاتی مردنی خزمێکی نزیکی ئاغا،پێویست بوو شتی وەك کاوڕ،ڕۆن،ماست،ساوەر،...هتد بۆ ئاغا ببردرێ بەناوی سەرەخۆشیانە.

٣-لەکاتی ژنهێنانی ئاغا یا کەسێکی نزیکی ئاغا پێویست بوو دیاری بۆ ببردرێت.

٤-لەڕۆژانی جەژن دەبووایە بە دیارییەوە بچیتە جەژنانەی ئاغا لەدیوەخان.

٥-لە کاتی بە شوودانی ئافرەتی جوتیاران، پێویست بوو دیاری بۆ ئاغا ببردرێت بەناوی سوورانە،جگە لەوەی دەبووایە ئاغا ڕازی بێ لە بەشوودانی کچە جووتیار.

٦-زۆربەی پێویستییەکانی دیوەخانی ئاغا وەك خواردن و خواردنەوە و سووتەمەنی لەلایەن جوتیارەوە دابین دەکرا.

٧-کاتێك میری داوای سەرانەی لە ئاغا بکردایە ،جووتیاران پێویست بوو بۆی ببژێرن.

---

(١) أ.شاميلوف ، حول الاقطاع بين الكرد ترجمة .كمال مظهر ل٣٧

٨-کاتێك ناخۆشی لەنێوان دوو بنەماڵەی جووتیار ڕووی بدابووایە،زۆر جار ئاغا ئاشتی دەکردنەوەو سەرانەی بە ناوی ((جەریمانە)) لێ دەستاندن.

بێجگە لەو سەرانانە هەندێ کاری بێگاری لەلایەن ئاغا بە جووتیار دەکرا وەك:

١-گواستنەوەی دەغلودانی ئاغا بۆ شوێنێکی دیاری کراو.

٢-کۆکردنەوە و کێشانەوەی پێویستییەکانی بۆ مەڕو ماڵاتی ئاغا وەك کاو جۆ.

٣-قوڕکاری،پێویست بوو پایزان سەری خانووی ماڵی ئاغا سواخ بدرێت.

٤-ئێشکگرتنی بەشەو لە دیوەخان و ماڵی ئاغا.

٥-جووتیار دەبووایە خۆی وڵاغەکەی هەمیشە ئامادە بێت بۆ جێبەجێکردنی پێویستییەکانی ئاغا.

٦-لەکاتی شەڕ و پێکدادان لەنێوان ئاغا و عەشیرەتێکی دیکە، دەبووایە جووتیار وەك شەڕکەرێك ئامادە بێت.

٧-ئافرەتە جووتیارەکان دەبووایە بە کۆمەڵ ساوار بۆ ماڵی ئاغا بکوڵێنن و بۆیان تاوتوو بکەن،جگە لە چەندان ئیشی دیکەی ناو ماڵ.

سەرەڕای ئەو هەموو سەرانە و بێگارییەشدا ڕۆژانە جووتیار بە شێوەی نامرۆڤانە لەلایەن ئاغاوە هەڵسوکەوتی لەگەڵ دەکرا و هەر جووتیارێك سەربزێوی لە فەرمانەکانی ئاغا بکردبووایە، تووشی

چەرمەسەری و دەرکردن دەبوو لەگوندەکە.جاری واهەبوو , ئەگەر کچە جوتیارێکی جوان لە گوندێك بووایە ئاغاکان تەماعیان لێ دەکرد و هەر کەسێك بەرهەڵستیی بکردابووایە قورسترین سزا، پاداشتی دەبوو، ئەگەر کچەو بابی ناڕازی بوونایە سوکایەتیان پێ دەکرا، ئەگەر بەرێکەوت ئافرەتێکی ماڵی ئاغا حەزی لە کوڕە جووتیارێك بکردابووایە،دوا ڕۆژێکی ڕەش چاوەڕێی دەکرد. تائێستا ئاغاکانی دزەیی لە زۆر عەشیرەت و بنەماڵەی تر ژنیان هێناوە , بەس ئافرەتی خۆیان نەداوە بە کەس.

سەرکار، پیاوی دەمڕاستی ئاغا بوو، ئەوانیش زۆربەی کاری کشتوکاڵیی خۆیان و ماڵەوەیان بە جووتیار دەکرد و سەرانەشیان لێ دەستاندن. جووتیاری کورد لەبەر ڕێز و خۆشەویستیان بۆ ئاینی ئیسلام و نەزانین و نەخوێندەواری خۆیان، کوێرانە بەسترابوونەوە بە پیاوە ئایینیەکان.ساڵی جارێ دیارییان بۆ شێخەکانی تەریقەت دەبرد، مەلا و سەیدەکان سەرفترەیان وەردەگرت لە جووتیار، بە دوعا خوێندن ، زۆربەی شێخ و مەلاکان لەسەر ڕەنجی جووتیاران دەژیان، لەکاتی ڕێکەوتنی جووتیار بە دام و دەزگاکانی میری، پۆلیس و فەرمانبەران بایی خۆیان جووتیارانیان بە بەرتیل وەرگرتن دەڕووتاندەوە.

تێکۆشانی چینایەتی جووتیارانی کوردستان

لە کۆتایی سەدەی ڕابردوو(سەدەی نۆزدەمیندا)،دەرەبەگایەتی لە کوردستان زیاتر لە جاران گەشەی بەخۆوە بینی، زۆربەی خێڵە کوردییەکان ڕوویان لە کشتوکاڵ کردو نیشتەجێی گوندەکان بوون کە زیاتر تەکانی بە گەشەی ئابووری دا بەتایبەت لە ڕووی بازرگانییەوە، لە دواییدا زۆربەی دەرەبەگەکان بوونە کۆسپ لە ڕێی زیاتری ئەم گەشەکردنەوە (پەیوەندی دەرەبەگایەتی کۆسپێکە لەسەر ڕێگای پێشکەوتنی بازرگانی، لە زۆربەی گوندەکانی کوردستان، بەبێ ئیجازەی خاوەن موڵك، هیچ کەس ناتوانێت خەریکی بازرگانی بێت , بەتایبەتی ئەگەر خاوەن موڵك باخی خۆی هەبێت) [٢] تا وای لێهات دەرەبەگەکان زۆرترین و باشترین زەوییان دەست بەسەر داگرت، ئەوەش زۆربەی جار لەلایەن جووتیارەوە ڕەت دەکرایەوە , تا کار گەیشتە پێکدادانی خوێناوی. لە کوردستان ڕاپەڕینی جووتیاران بە شێوەی پچڕ پچڕی و ناوچە تەسکی بوو , ئەویش لەبەر یەك ئاست نەبوونی گەشەکردنی هۆیەکانی بەرهەمهێنان بووە.

لە کوردستانی باکوور لە سەرەتای سەدەی نۆزدەهەم چیای ((گۆلێك)) لە جەزیرەی بۆتان ببووە پەناگەیەك بۆ جوتیارە یاخی و شۆڕشگێڕەکان بە کورد و ئەرمەن و ئاسوورییەوە ، بە سەرکردایەتی

(٢)- عەبدولرەحمان قاسملو , کوردستان و کورد ل١٨١

((تالوور)) ناوێك كە جوتیارێكی هەژاری كورد بوو،لە ناوچەی ماردین، جووتیاران لە كاتی بەرەو ڕووبوونەوەی دەرەبەگەكان توانیان هەندێكیان لێ بكوژن و هەندێكیش لە گوندەكان وەدەرنێن،ئافرەت لەم ڕاپەڕینانەدا ڕۆڵی شیاوی خۆی هەبوو ، تەنانەت ئافرەتێك بە ناوی ((غزال)) سەركردایەتی كۆمەڵێك جووتیاری شۆڕشگێڕی كرد،لە دواییدا بە یارمەتی سوپای عوسمانلی ڕاپەڕینەكە خامۆش كراو ڕێبەری ڕاپەڕینەكە ((تالوور)) گیراو سوتێندرا.[٣]

لە كوردستانی ڕۆژهەلاتدا،جووتیارانی ناوچەی بۆكان لە ساڵی ١٩٥٣ بۆ جێبەجێكردنی یاسای ٢٠٪ [*] لە بەرامبەر ئاغاكان راپەرین

---

(٣)- شامیلوف , حول الاقطاع بین الكورد ل٧٠-٧٢

(*) یاسای ٢٠٪ یاسایەكی چارەسەری كشتوكاڵی بوو لەلایەن بەرژوازی ئێرانی لەسەردەمی دكتۆر مۆسەدەق دانرا،تیایدا ٢٠٪ بەرهەم لەخاوەن موڵك دەستێنرا، ١٠٪ ی بەرهەم دەدرا بە جووتیار و ١٠٪ تریش بۆ ئاوەدانكردنەوەی گوند بوو.

لە زۆر شوێنی بۆکان ئاغاکان گوندیان بەجێ هێشت، بەڵام دوای نەمانی دکتۆر مصەدقی سەرۆك وەزیرانی ئەو کاتی ئێران، ئاغاکان گەڕانەوە گوندەکان و قەسابخانەیان بۆ جووتیاران دامەزراند. (٤)

کوردستانی باشوور زۆربەی ڕاپەڕینەکان لەدوای داگیرکردن و لکاندنی ئەو بەشە بوو بە عێراقەوە.هۆی سەرەکیش لە ئەنجامدانی ئەو گۆڕانکارییەبوو کە بەسەر بازاڕی کوردستان و پەیوەندیی دەرەبەگایەتی داهات،وەك بەهێزبوونی ناوەندێتی حکومەت بووە هۆی لاوازی دەسەڵاتی (سەربەخۆی)دەرەبەگەکان،لەئەنجامدا ناکۆکیەکیان زەقتر خۆیان نیشان دەدا،جگە لە کارلێکی ڕاستەوخۆی بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان و بزوتنەوەی دیموکراتی عێراق، کە تێیدا جووتیاران پێشکەوتووخوازو زۆرینەکەی ئەو کات بوون.

سەرەتا ڕاپەڕینەکان ڕەمەکی و بچووك بوون لە قەبارەی گوندێك یان عەشیرەتێك دەرنەدەچوو،داواکارییەکانیش سادە بوون، بەڵام بەرەبەرە خۆی لە فراوانی ناوچەو ڕێکخراوبوون و دروشمی سیاسی

---

(٤) کريم حسامي , قافله من شهداء ثورة کردستان / ايران ل٣٠

دیتەوە، هەرچەندە راپەرینەکان زۆربەیان لە بوارێکی تەسک خولیان خواردۆتەوە، بەلام کاریگەرییان لەسەر یەکتر هەبووە، بۆنموونە راپەرینی جووتیارانی گوندەکانی (خدر جیجە و غەرابە و دەربەند) لە سالانی لە ١٩٢٩-١٩٣٠ , راپەرینی جووتیارانی گوندەکانی (دێمەکار و کاریتان و گردەشینە.....هتد)، لە سالانی جێبەجێکردنی یاسای تەسویە بەتایبەتی لە سالی ١٩٣٩،لە دەشتی کەندیناوەی هەولێردا. هەروەها راپەرینی جوتیارە کوردەئێزیدیەکانی گوندی (رۆمبۆس) لە سەرووی شەنگال لە ئەیلولی١٩٤١ لە دژی شێخەکانی شەمەری عەرەب[٥] , راپەرینی جووتیارانی گوندی (وەراز و دۆلێ و کاپیلۆن) ی ناوچەی شاربازێر لە سەرەتاو ناوەندی چلەکان[٦]، راپەرینی جووتیارانی عەربەت لە شارەزوور لە سالی ١٩٤٨،کە وەك بزوتنەوەیەکی رێکخراو دروشمی ئابوری و سیاسی بەرزکردەوە و ئاراستەی حکومەتیان کردبە شێوەی سکالانامە[٧] ، راپەرینی جووتیارانی بانی خێلان و هۆرین و شێخان (مەیدان) و گوندی وارماوە لەسەرەتای پەنجاکان و راپەرینی جووتیارانی دەشتی هەولێر لە سالی ١٩٥٣ و راپەرینی جووتیارانی بیتوێن لە سالی ١٩٥٤، لەگەل راپەرینی جوتیارانی گوندی (قەروەلە)

(٥) - نصير سعيد الكاظمي،الحزب الشيوعي العراقي والمسألة الزراعية في العراق ل١٨٢

(٦)- رؤوف محمد زهدي، بۆ لەهەقە کەوتنە تەقە ل ١١

(٧)- د.كمال مظهر،صفحات من تأريخ العراق المعاصر ل ١٤

لە ناوچەی زاخۆ لە ساڵی ١٩٥٥[٨]. دەتوانین بڵێین راپەڕینەکانی جووتیارانی کوردستانی باشوور لە راپەڕینی عەربەتەوە شێوەی رێکخراوەیی بەخۆیەوە گرتووە،بەتایبەتیش ئەو کات رێکخستنەکانی حزبی شیوعی عێراقی دەوری سەرەکییان تێدا گێڕاوە و رێکخەر و هاندەر بوونە.

باری ناوچەکە پێش راپەڕین

ئاغاکانی دزەیی لە چوار بنەماڵە پێکهاتبوون، لە بنەچەدا هاوخوێنن[(*)] ، بەڵام هەمیشە ناتەبا بوونە لەگەڵ یەکتر لەسەر زەوی و گوندەکان،شەڕی خوێناویی نێوانیشیان زۆر جار کارەساتی دڵتەزێنی بە دیاری بۆ جوتیارانی ناوچەکە هێناوە،بێ ئەوەی جوتیاران یەک تۆزقاڵ بەرژەوەندییان لەوشەڕانەدا هەبێت بەڵام کاتی مەترسی ئەوکی گرتوون و پایە ودەسەڵاتییان لە لەقبوون بووە ،هەموو ناتەباییەکی خۆیانیان تووڕداوە , تەنانەت ئاغا خوێندارەکانیش لەگەڵ یەک لەسەر یەک ڕایەخی

---

(٨)- نصير سعيد الكاظمي،الحزب الشيوعي العراقي والمسألة الزراعية في العراق ل١٨٥-١٩٩

((*)) ئاغاکانی دزەیی ، لەبنەرەتدا خەڵکی گوندی (دزەی) کوردستانی رۆژهەڵاتن لەدوای جوتیاران هاتوونەتە دەشتی هەولێر،واتە هیچ پەیوەندیەکی عەشیرەتی و هاوخوێن لەنێوان جوتیارانی ناوچەکەو ئاغاکانی دزەیی نییە.

دیوەخان دانیشتوون و بەرامبەر جوتیارەکان هاوپیلان بوونە،هەروەك لە ڕاپەڕینەکەی ١٩٥٣دا بەدەر دەکەوێت.

زۆربەی ئاغاکانی دزەیی بەپێی بەرژەوەندیی چینایەتییان سەر بە حکومەتی عێراقی بوونە، تەنانەت هەندێکیان دژی بزووتنەوەی نیشتمانی کوردستانیش وەستاون، لەو سەردەم(خدری پاشا)و(مەعروف حاجی پیرداود) دوو ئاغای ناوچەکە بوون، هەر یەکەو برا گەورەی بنەماڵەیەك بوون و ئەندامی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراقی بوون، بەلاّم ناتوانریّ نکوّلّی لەوە بکریّ هەندیّ لە کوڕە ئاغاکان بەتایبەتی ڕۆشنبیرەکانیان لەو سەردەم ڕۆڵی جوامێرانەیان هەبووە لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کوردستاندا وەك خوا لێخۆشبوو (ئەحمەد حەمەدەمین ئاغا)، تەنانەت هەندێکیان ئەندام بوون لە(حزب التحرر الوطني) کە ڕووی ڕاستی حزبی شیوعی عێراقی بوو، وەك کوڕەکانی (حوسێنی مەلای) ئاغای قازیخانە.

دەستڕۆیی ئاغاکان لەهەموو لایەنەکانی ژیان بەهۆی بوونی چەندان کاربەدەست لەناو دەزگاکانی میری و خۆبەستنەوە بە سیاسەتەکانی حکومەتی ئەو کات , دەست تێکەڵاوکردن لەگەڵ شێخەکانی ناوچە و هەبوونی بەرژەوەندی تایبەت لەگەڵ شێخ و پیاوە ئایینییەکانی ناوچەکە، بووە هۆی ڕووتاندنەوەیەکی بێ وێنەی جووتیاران و بەستنەوەی ژمارەیەکی زۆر لە جووتیاران بە خۆیانەوە ,

هەروەك ماركس دەڵێت (توانای دەرەبەگەكان وەك زۆربەی دەستەڵاتدارەكانی تر بە شێوەیەكی گشتی بە سەرانە دیاری ناكرێ، بەڵكو بە ژمارەی ئەو كەسانەیە كە پێوەی بەندە.واتە ئەو جووتیارانەی ئابووری تایبەتیان هەیە لە لایەن ئاغاكان دەڕووتێنرێنەوە))[٩] .

راپەرینە بچووكەكانی ساڵانی تەسویە (١٩٣٩) لە گوندەكانی كەندێناوە و ناوچەكانی دیكەی دەشتی هەولێر سامی دێوەزمەی لە دڵی جووتیاران شكاندبوو،جگە لەوەش پێش راپەڕین رێكخستنەكانی حزبی هیوا و شۆڕش و رزگاری و شیوعی و پارتی لەسەرەتای چلەكانەوە لەنێو جوتیارانی ناوچەكە سونگی رەشماڵی سیاسی خۆیان داكوتابوو.هەموو كارە شۆڕشگێڕییەكانی هەولێر و ناوچەش زیاتر تەكانی پێ دەدان. بۆ نموونە خۆپیشاندانی كرێكارانی هێڵی شەمەندەفەری هەولێر–كەركوك لە ساڵی ١٩٤٧ و ١٩٤٨ بەدواوە، زیاتر ئاستی هۆشیاریی سیاسی بەرز كردبوونەوە.

(٩) أشاميلوف حول الاقطاع بين الكرد ل٨٠

لەلایەکی تر ساڵح جەبری کۆنە سەرەك وەزیرانی ساڵی ١٩٤٨، لە بەهاری ١٩٥٢دا , سەردانێکی دەشتی هەولێری کردو , چاوی بە زۆربەی ئاغاکانی دزەیی کەوت و پشتگیری خۆی بۆ دەربڕین.لەبەر بوونی بیروباوەڕی کۆمۆنیستی و دیموکراتی لەناو جوتیاران کە وەك زەنگی کڵێسە بانگی ڕاپەڕینی دەدا.

هۆیەکانی ڕاپەڕین

هەموو کارێکی شۆڕشگێڕی پێویستی بە بارودۆخی بابەتی و تایبەتی هەیە،پێوەری چارەنووسییەکەشیەتی، لێرە هۆیە سەرەکیەکانی ڕاپەڕین دیار دەخەین:

١- نزیکبوونەوەی ناوچەکە لە هەر سێ شاری هەولێر-کەرکووك-مووسڵ، دەشتایی ناوچەکەش ئامانی زیاتر دەدا بە هاتووچۆی نێوانیان، ئەمەش لە خۆیدا زیاتر ئاگاداری شارستانی بە جووتیاران دەبەخشێ، بەتایبەت بوونی چەند قوتابخانەیەك لە ناوچەکەدا.

٢- نەبوونی سۆزی عەشایەری لەنێوان ئاغاو جووتیارانی ناوچەکە،چونکە لەیەك منداڵدانی عەشایەری نەبوون و لەسەرەتای هاتنیان بۆ ناوچەکە بەپاڵپشتی سوڵتانی عوسمانی بەزەبر و تەڵەکەبازی دەستیان بەسەر زەوییی گوندەکان داگرت. هەربۆیەش بە چاوی رقەوە لەلایەن جوتیاران سەیر دەکران.

٣- هەڵخەڵەتاندنی جووتیاران لەلایەن ئاغاکانەوە لە کاتی جێبەجێکردنی یاسای (تسوية حقوق الأراضي)ژمارە ٢٩ ساڵی ١٩٢٩ کە زۆر لە زەوی جووتیاران، ئاغاکان بەناوی خۆیان تاپۆ کرد.

٤- خۆ بەستنەوەی زۆربەی ئاغاکان بە حکوومەتی عێراقی و بەریتانی و دژایەتیکردنی بزوتنەوەی کۆمۆنیستی و رزگاریی نیشتمانیی کوردستان کە جووتیاران کۆڵهەڵگری یەکەم بوون.

٥- سروشتی ململانێی نێوان ئاغا و جووتیاران گەیشتبووە رادەیەك،لە ئەنجامی زۆری ستەم بەسەر جووتیاران و کۆسپ خستنە سەر رێی پێشکەوتنی کۆمەلایەتی و ئابووری لەلایەن ئاغاکانەوە.

٦- بێ هێزیی دەسەلاتی ئاغاکان لە پاراستنی جووتیاران لەبەردەم دەزگاکانی دەوڵەت لەچاو پێشتر.

٧- بوونی هەوای بەزم و گەشتوگوزار لە کەللەی ئاغاکانی دزەیی لەبەر گەرمیی ناوچەکە لەهاوین وەك چوون بۆ بەغدا و ئەستەنبۆڵ و لەندەن..هتد.ئەمەش پێویستی بە گیرفانی گەرم هەبوو کە پارەی تێدا بێ، کە لە زیاتر رووتاندنەوەی جووتیاران و دزینی رەنجیان دەستدەکەوێت.

٨- سەرکەوتنی یەکێتی سۆڤیەت لە شەڕی دووەمی جیهانی و بلاوبوونەوەی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و دیموکراتی لە ناوچەکە پەرەی سەند.

٩- بزووتنەوەی دیموکراتی عێراق و بزووتنەوەی رزگاری نشتیمانی کوردستان هەنگاوی گەورەی بەخۆیە بینیبوو.

١٠- بڵاوبوونەوەی رێکخراو و حزبە چینایەتی و پێشکەوتوخوازەکان لە ناوچەکە، بەتایبەتی لەو سەردەم حزبی شیوعی عێراقی، جەماوەرێکی بەرفراوانی جووتیارانی لەخۆ کۆکردبۆوە،هەروەك یەکەم کۆمەڵەی نهێنیی جووتیارانی لە گوندی مورتکەی سەر بە ناحیەی قوشتەپە لە ساڵی ١٩٥٣دا دامەزراند [١٠]، هەروەها پارتی دیموکراتی کوردستانیش، جەماوەرێکی تەواوی جووتیاری لەگەڵدا بوو , بەلام کەمتر لە حزبی شیوعی.

(١٠) - نصير سعيد الكاظمي،الحزب الشيوعي العراقي والمسألة الزراعية في العراق ل٢٣٤

دەستپێکردنی ڕاپەڕین

گەرماپێوی نێوان ئاغاو جووتیاری ناوچەکە لەبەرزبوون دابوو، پێویستی بە یەکلابوونەوەی کێشەکەش دەکرد،دەروازەی راپەڕین گوندی (قازیخانە)ی سەر بە ناحیەی قوشتەپە بوو. لەکۆتایی مانگی شوباتی ساڵی د١٩٥٣ا (حوسێنی مەلای) ئاغای گوندی قازیخانە، داوای لە جووتیارانی گوندەکەی کرد ئەوەی جووت بە رەشەوڵاخ بکات، دەبێ یەك عەلبەگەنم واتە (١٦ تەنەکە) و ئەوەی جووت بە گوێدرێژ بکات نیو عەلبە واتە(٨تەنەکە) بدات.ئەم داوایەی ئاغاش لەو سات دیاربوو تەشقەڵە بوو،بۆیە جووتیاران وتیان:ئاغا ئێمە هەموو سەرانەی پێویستمان داوە ئەوە مانای چیە؟ ئاغا وتی:ناوی (ئەستەنبۆڵانە)یە، چونکە دەچمە ئەستەنبۆڵ، پێویستم بەپارەیە، لەبەر ئەوەی جووتیاران داواکەی ئاغایان لە توانا نەبوو، بۆیە بڕیاری نەدانیان دا. بۆ رۆژی دوایی ئاغا داوای گەنمی لێکردن بەڵام هەروەك بڕیاربوو کەس داوای ئاغای جێبەجێنەکرد، لەبەر ئەوە ئاغا تووڕە بوو , پاش چەند رۆژێکی دیکە ئاغا جووتیارانی گوندەکەی کۆکردەوەو داوای ١٦ وڵاخ و ١٦ جووتیاری کرد بۆ بێگاری پێکردن. هەڕەشەی لێکردن هەر جووتیارێك سەرپێچی بکات توندترین سزا دەدرێت. بۆ ئەم مەبەستەجووتیاران لەنێوان خۆیان کۆبوونەوەو بڕیاریان دا هاتووچۆی دیوەخانی ئاغا نەکەن و سەرانە و بێگاری نەمێنێ لەسەریان و بەکۆگەلی پشتی یەك

بگرن لەبەرامبەر دەست درێژیی ئاغا بۆ سەر هەر جوتیارێك. هەوڵی کۆکردنەوەی چەکیان داو،گوندەکانی دەوروپشتی خۆیان ئاگادار کردەوە بۆ پشتگیری لێ کردنیان.

کاتێ ئاغا بۆ بەیانی جووتیارانی بۆ بێگاری داواکرد،بینی هەمووی چەکدارن و لەدەوری یەك کۆبوونەتەوەو داواکەی ئاغاش جێبەجێ ناکەن بۆیە لەترسان هەترەشی چوو , یەکەوسەر هەواڵی گەیاندە دەزگای پۆلیس لەهەولێر و قوشتەپە پێی ڕایگەیاندن (جووتیارانی گوندەکەم هەمووی بوونەتە شیوعی و کافر , چەکیان هەڵگرتووە دژی حکومەت و و مەلیك قسان دەکەن).

حکومەتیش بۆ پاراستنی ئاغا و تەشەنە نەکردنی کێشەکە یەکسەر پۆلیسی بۆ گوندەکە نارد،تا جووتیارانی گوندەکە چاوترسێن بن.بەڵام ڕاپەڕینەکە وەك پووشی ئاگر تێبەر بوو تەشەنەی بۆ گوندەکانی دیکەش کردبوو،بۆیە حکومەت بەناچاری پۆلیسی بۆ گوندەکانی تریش نارد کە نزیکەی ٢٠٠ گوندی گرتەوە.جووتیارانی ناوچەکە هەر گوندەو بەتەنیا کۆدەبوونەوەو(ڕیش سپی)یان بۆ خۆیان هەڵدەبژارد و هەمووش

بە کۆمەڵ سوێندیان دەخوارد(*) ، ئەوەی ژنی هێنابوو بە تەلاق، ئەوەی دیکە دەستی بەقورئان دادێنا کە (شەڕمان شەڕ بێ خێرمان خێر بێ) بۆ زیاتر شەرعیەت دان بە کێشەکەیان لەگەڵ بەرەو ڕووبەڕووبوونەوەی چەکدارانە لەگەڵ ئاغا , دەستیان بە مەزبەتە نووسین کرد بۆ جێ بەجێ کردنی داواکانیان کە خۆی زیاتر لەم خاڵانەدا دەنواند:

١- کەمکردنەوەی سەرانە لە ٢٠٪ بۆ ٥٪.

٢- نەمانی بێگاری ، ئەگەر ئیش بۆ ئاغاش بکرێت دەبێ دەسهەق وەربگیرێ.

٣- دابەشکردنی زەوی ئەمیریە بەسەر جووتیاران.

٤- لەخۆت و خۆڕایی نابێت جوتیار دەربکرێت.

هەر لەسەرەتای ڕاپەڕین جوتیارە هۆشیارەکان کە خۆیان لە ڕێکخستنەکانی حزبی شیوعی و پارتی دیموکراتی دەبینییەوە، بەپیر بانگەوازەکە چوون و بوونە هاندەر و ڕێکخەری ڕاپەڕینەکە.

(*) تەنانەت ئەم ساڵە لای جوتیارانی ناوچەکە بە ساڵی (سوندخواردن) سوێند خواردن بەناوبانگە،یاخود ساڵی (شەڕی ئاغا و کرمانجان)، کرمانج بەمانای جوتیار دێت لەدەشتی هەولێر.

هەڵوێستی حکومەتی پاشایەتیی عێراقیی

حکومەتی پاشایەتیی عێراق نوێنەری کۆنەپەرستترین چینی ناو کۆمەڵگای عێراق و گرێدراوی ئیمپریالیزمی بەریتانیا بوو، زۆربەی سەرۆك عەشیرەت و شێخ و ئاغاکانی کوردستانیش بەهۆی داگیر کردنی کوردستان و لکاندنی بەعێراقەوە وەك چینێکی بەکرێگیراو وردە بەرژەوەندیی خۆیان لەو حکومەتەدا دەدیتەوە،بەکورتی حکومەتی پاشایەتی پشت و پەنابوو بۆیان ، ئەوانیش بوبوونە داروەدەست و گوێڕایەڵی فەرمانەکانیان.

حکومەت هەر لەگەڵ ئەوەی گوێبیستی ڕاپەڕینەکە بوو، یەکسەر کەوتە نەخشەدانان بۆ کوژاندنەوەی ژیلەمۆی ئەو ڕاپەڕینە،چونکە ترسی ئەوەی هەبوو نەبادا ڕاپەڕینەکە سەرتاسەری کوردستان و عێراق بگرێتەوە،بۆ ئەم مەبەستەش هێزێکی قەبەی لە پۆلیس لە خوارووی عێراقەوە بۆ ناوچەکە هێنا بەناوی (قوة السیار)کە کاریان سووڕانەوە بوو بەناو گوندەکاندا , ئەویش زیاتر بۆ پاراستنی ئاغاکان و ترساندنی جووتیاران بوو، لەبەرئەوەی هێزێکی سەرکوتکەرو دژی داخوازیی جووتیاران بوو، لە زۆر شوێن وەك شەڕی (بازاڕگە)ی نزیك مەخموری و شەڕی (گردلانکە)ی سەر بەناحیەی قوشتەپە.

هاوکات لەگەڵ هاتنی پۆلیس بۆ گوندەکان , لە زۆر شوێن بە نامرۆڤانە جووتیاران شەهید دەکران، وەك لە گوندی (میرزا ئاغا) دوو

برای جووتیار بەناوی (حوسێن رەسول و مەولود رەسول) شەهید کران، چونکە رازی نەبوون سەرانە بدەن بە ئاغا.هەروەها لە گوندی (کەردن)جووتیارێك بەناوی (ئەبو زێد)و لە گوندی(ماجیداوە)جووتیارێك بەناوی شێخ محەمەد عەباس شەهید کران.

پۆلیس بۆ زیاتر چاوشکاندنی جووتیاران (رەحمانە شەل)یان گرت , کە یەکێك بوو لە رێبەرانی راپەڕین، ١٦رۆژ لە ئوتۆمۆبیلیان گرێ داو بەناو گوندەکانیاندا دەگێڕا،بەڵام رەحمانە شەل نەبەردانە لە پێش چاوی پۆلیس و ئاغاکان بە جووتیارانی دەگوت:گرتن و گیرانی من تەنها بۆ چاوشکاندنی ئێوەیە , ئێوەش نەکەن واز لە داواکاریەکانتان بینن , ورەتان پێ نەرووخێ.

لە کۆتایی بەهاردا کاتێ دروێنەی گەنم و جۆ دەستی پێکرد لەسەر قسەی ئاغاکان لە هەر گوندەی (٣-٤) جووتیار لەلایەن پۆلیسەوە گیران , بەتایبەتی ئەو گوندانەی جووتیاران بەردەوام بوون لە بەربەرەکانێ کردنی ئاغا.ژمارەی جووتیارە گیراوەکان گەیشتە نزیکەی (١٥٠) کەس هەندێکیان لە بەندیخانەکانی کەرکووك و مووسڵ و هەولێر (١-٣) ساڵ بەندکران.هەندێکیان پاش (٦) مانگ بە کەفالەت بەردران.کۆمەڵێك لە جووتیاران بەتایبەتی ئەوانەی رۆڵی تایبەتییان هەبوو لەناو جوتیاراندا دوور خرانەوە بۆ (رانیە) ئینجا دوایی هێنایانەوە بۆ گوندی (لاسۆر)ی سەر بە مەخموور.

حکومەت لەگەڵ بەکارهێنانی کاری تۆقێنەر , هەندی شێوازی تریشی گرتە بەر ،وەك گۆڕینی هەندێ لە کارگێڕانی دامودەزگاکانی هەولێر بۆ نمونە (مستەفا یەعقوبی)ی خانەنشینکراو ، کرایەوە بە موتەسەریفی هەولێر،جەمیل بەگ بە بەڕێوەبەری پۆلیسی هەولێر،ئەم دوو کەسە کاری خراپیان کردە سەر دەروونی جووتیارە ڕاپەڕیوەکان،ئەویش بە هاندانی جووتیاران بۆ گرتنەبەری شێوازی نەرم , وەك (مەزبەتە) نوسین و وازهێنان لە کاری شۆڕشگێڕانە.

بۆ زیاتر پشتگیری لە جووتیارە ڕاپەڕیوەکان لە هەولێر ویسترا خۆپیشاندان ساز بکرێت، هەرچەندەحکومەت چوار دەوری هەولێری بە پۆلیس تەنیبوو ،بەڵام جووتیارێکی زۆر خۆیان گەیاندە ناو شار، سەعاتێك پێش خۆپیشاندان سەرکردەی خۆپیشاندەران ناوی (عوسمان) بوو گیرا پۆلیس بەدوای هەندێ ناوی تردا سووڕانەوە ئیتر خۆپیشاندان نەکرا.

لە پایزی ١٩٥٣دا جێگری سەرۆك وەزیرانی ئەوکاتی عێراق (محەمەد عەلی مەحمود) هاتە هەولێر وەك کارێکی سەر پێیی چاوێکی بە کێشەی جووتیاران داهێنا . چاوی بە هەندێك ئاغا و جوتیار کەوت. ڕاپەڕینەکەی بە کارێکی دژی حکومەت و جووتیارانی بە گێرەشێوێن و شیوعی دانا.بەڵام بۆ چاوبەستنەوەی جووتیاران (٣) جووتیاری بەندکراوی بەردا،چونکە مەزبەتەیەکی زۆری جووتیارانی چووبووە پێش.

هێزی بزوێنەری ڕاپەڕین

ئەو رقە کۆنەی کە لەمێژ ساڵ بوو لە ناخی جووتیارە بێ دەرەتانەکان پەنگی خواردبۆوە، لە یەکەم رۆژی راپەڕینەکە کەلەبەرێکی دیتەوە ئەسپی ئاغاکانی هێنایە لغاو کردن، نیشانیدا ئەگەر چەوساوەکان یەك بن چەوسێنەران بۆ ماوەیەکی کورتیش ناتوانن بەرامبەریان بوەستن و بەزووییش بۆیان دێنە چۆکدادان.

١-جووتیارە دەوڵەمەندەکان، ئەوانەی کە پارچە زەوییەکی زیاتریان لەخۆیان هەبوو،بەڵام خۆشیان کاریان تێدادەکرد،بە حوکمی بارە ئابووریەکە زیاتر هەڵسوڕێنەری راپەڕینەکە بوون،زۆریان لە کۆتایی راپەڕینەکەدا ئاشت بوونەوە لەگەڵ ئاغا.

٢-جووتیارە هەژارەکان ، ئەوانەی پارچە زەوییەکیان لەبەر دەست دابوو کە بەشی بژێویانی نەدەکرد لەگەڵ راپەڕینەکە بوون .

٣-ئاوخۆرەوە(ئەو گوندیانەی زەوییان نەبوو وەك سەپان و رەنجبەر و شوان و گاوان ....هتد) بەبێ هیچ دوو دڵییەك لە سەرەتاوە تا کۆتایی لە ریزی پێشەوەی راپەڕینەکە بوون،زۆریشیان بۆ شارەکان کۆچیان کرد.

جگە لەمانە مەلاکانی لادێ هەندێکیان بە حوکمی خوێندەواری پایە و رێزیان لەنێو جووتیاراندا هەبوو ، لە زۆر گوند بوونە رێبەری جووتیارەکان و هەڵوێستی جوامێرانەیان نواند، بۆ نموونە (مەلا

محەمەدی شێروانی) لە گوندی قەپڵان دوو ساڵ لە بەندینخانەی کەرکوك گیرا، چونکە داکۆکیی لە هەڵوێستی جووتیاران دەکرد. (مەلا شەریفی عالّایی) کاتێ لەلایەن پۆلیس گیرا جووتیاران بەیەك ڕۆژ هەموو دەغڵی مەلایان دروێنە کرد. مەلا یەحیای گوندی ماجید داکۆکییەکی بێ وێنەی لە جووتیاران کرد. هەروەها (مەلای ڕەش) لە گوندی چەغەمیرە لەبەردەم موتەسەریفی هەولێر و ئاغادا , بوێرانە داکۆکی لە جووتیاران کرد.

ئافرەتان ڕۆڵی شیاوی خۆیان هەبوو , هەمیشە لە پشت برا و باوك و مێردەکانیاندا بوون. بۆ نموونە کاتێ تراکتۆری ئاغا ویستی زەوی جووتیارەکان لە گوندی(کەندالّەقەل) بکێڵێ , ئافرەتان بە کۆمەکی کەوتنە بەردبارانکردنی تەراکتۆر و پۆلیس تا دیوەخانی ئاغا. جگە لەمەش شانەی ئافرەتان هەبووە یارمەتی داون بۆ نموونە لە گوندی (هەرەجە) ئابوونەی مانگانەی شانەی ئافرەتان (٣) درهەم بووە دراوە بە جووتیارە ڕاپەڕیوەکان . بۆ مێژوو دەبێ بوترێ کچی یەك لە ئاغاکان بە نهێنی یارمەتیی مادیی و مەعنەویی جووتیارە ڕاپەڕیوەکانی داوە.

ڕۆڵی پارت و کەسانی پێشکەوتووخواز

چونکە ڕاپەڕینەکە پێشکەوتووخوازانە بوو ، چەندان داواکاریی مرۆڤانەی جووتیاران بوو. هەر بۆیە هێز و چینە کۆنە پەرستەکان بەهەموو شێوەیەك دژی وەستان ، لەبەرامبەر ئەمەش هێزە پێشکەوتووخوازەکان بەهەموو توانایانەوە پشتگیری و یارمەتیی جووتیارانیان دا.

پارتی دیموکراتی کوردستان، جەماوەرێکی تایبەتی هەبوو لە ناوچەکەدا ، سەرەتا لەگەڵ ڕاپەڕین بوو ، بەڵام نەیدەویست شێوازی چەکداری بگرێتەبەر ، بەڵکو دەیویست بە عەرز و حاڵ و شێوازی دیبلۆماسی داخوازیەکانی جووتیاران بەدەست بێت،چونکە وا بیریان دەکردەوە ناکۆکیی سەرەکیی ئەو کات لە نێوان حکومەت و گەلی کوردستانە. بێ ئەوەی ڕەچاوی ئەوە بکەن ئاغاکانیش (وەکو چین نەك وەکو تاك) لەگەڵ حکومەتن و دژی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستانن.

حزبی شیوعی عێراق جەماوەرێکی بەرفراوانتری لەناو جووتیاراندا هەبوو.هەر ئەوانیش دەستپێکی ڕاپەڕینەکە بوون،ڕۆڵی شۆڕشگێڕانەیان بینی و زۆربەی کادر و ئەندامەکانی تووشی گرتن و ڕاونان و دوورخستنەوە بوون، باوەڕیان بەزیاتر تەقاندنەوەی ناکۆکییەکانی نێوان جووتیاران و ئاغا بوو.

ڕۆژنامــەکانی (ئــازادی) حزبــی شــیوعی و (خــەبات) و (نرکــەی جووتیـار)ی پـارتی دیمـوکرات ڕۆڵـی تایبـەتی خۆیـان هـەبوو لـە هۆشیار بوونەوەی جوتیاران .ڕۆژنامەکانی (حزب الاستقلال) و (الاتحاد الوطني) عـەرەبی عێراقــی ڕۆژانــە مەزبەتــەی جووتیارەکانیــان بڵــاو دەکــردەوە و کێشەکەیان بەڕای گشتی عێراقی دەگەیاند. ڕۆشنبیرانیی شار یارمەتی جووتیــارە ڕاپەڕیوەکانیــدا بەتایبــەتی پارێزەرەکــان لــەکاتی گــرتنی جووتیارەکـان بـەخۆڕایی داکۆکییـان لـێ دەکـردن وەك پـارێزەر (عـەونی یوسف و ڕەشید قادر و مەعروف بەرزنجی و عەبدولرەحمان زێوەر .... هتد). (ئیبراهیم) ناوێك قائمقامی مەخموور بوو، لەکاتی سکاڵاکردنی جووتیاران پشتگیری لە جووتیاران دەکرد.

پیلانی هەندێ لە شێخەکانی کوردستان

دەرەبەگ، ئەو چینە کۆمەڵایەتییەیە، بەمانای هەموو ئاغا و سەرەك عەشیرەت و شێخە خاوەن زەوییە زۆرەکان دێت کە لە ڕژێمی دەرەبەگایەتیدا چینی باڵا دەستن و جوتیار دەرووتێننەوە و داهاتیان لە زەویوزار دایە. پێکهاتەی زۆربەی شێخەکانی کوردستانیش دەگەڕێتەوە بە خاوەن زەوییە گەورەکان،کە بەهۆی سروشتی ڕژێمی دەرەبەگایەتی و ساویلکەیی جووتیارانی کوردستان لە ڕووی ئاینەوە زۆر لە زەویی گوندەکان بکەونە ژێر دەستەڵاتی شێخەکان و جووتیارانیش ببنە کۆیلەیان. هەر بۆیەش شێخەکانی ناوچەکە لەگەڵ ئاغاکانی دزەیی یەك بەرژەوەندی چینایەتییان هەبوو،ئەویش زیاتر دەست بەسەر داگرتنی زەویوزارەکان بوو لەگەڵ زیاتر رووتاندنەوەی جووتیارەکان , هەر بۆیەش بەجووتە هاوپیلان بوون لە دژی جووتیارەکان بۆ زیاتر بە کۆیلەکردنیان و چاو بەستنەوەیان بە هەموو شتە خورافییەکان. بەتایبەتی پاش ئەوەی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان بەرەو قۆناغێکی نوێ هەنگاوی نا،سەلماندی کە شێخ و سەرەك عەشیرەتەکان ناتوانن تا سەر لە دژایەتی داگیرکەران بە شۆڕشگێڕی بمێننەوە، چونکە زۆربەیان ڕۆژ بەڕۆژ بەرژەوەندیی خۆیان زیاتر بە دەوڵەتی داگیرکەری عێراقی و ئیمپریالیزمی بەریتانی گرێ دەدا، لەگەڵ ئەوەش نابێ ئەوەمان لەیاد بچێ کە هەندێك لە شێخەکانی کوردستان

نیشـتمانپەروەرو شۆڕشـگێڕ بوونـە و هەمیشـە لـە دژی داگیرکـەران تێکۆشـانیان کـردووە و ژیـانی خۆشیان لەو پێنـاوە دانـاوە , وەك شێخ عوبێدوللای نایری و شێخ مەحمودی حەفید و شێخ سەعیدی پیران.... هتد.

هەر لەسەرەتای راپەڕینەکە نوێنەرێکی چوار کەسی لە ئاغاکانی دزەیـی خۆیـان گەیانـدە لای (مسـتەر بێنت)لـە کـەرکووك کـە نوێنـەری سیاسیی حکومەتی بەریتانیا بوو لە کۆمپانیای نەوتی عێراق(I.P.C) (مسـتەر بێنـت) ئامۆژگـاریی ئاغاکـانی کـرد بـەوەی بچـنە لای شـێخ عەبدولکەریمی کەرەبچنە ئەو دەتوانێت کێشەکەتان بۆ چارەسەر بکات. بۆ ئەم مەبەستەش ئاغاکانی دزەیـی یەکسـەر خۆیـان گەیانـدە لای شێخ عەبدولکەریمی کەربچنە و کێشەی خۆیان بە شێخ گوت. شێخ لەدواییدا بەئاغاکانی گوت من دەتوانم بەم جۆرە چارەسەری کێشەکەتان بدۆزمەوە بـەوەی کـەئێوە لەسـەر دەسـتی مـن تۆبە بکـەن و بـەکاری ئـایینی یـەوە خۆتـان خـەریك بکـەن ، منـیش ئێـوە دەکـەم بـە (خەلیفـە) و دوایـش جووتیاران دەکەم بەدەروێش،شتێکی ئاساییە خەلیفەو دەروێش کە دوو برای ئایینی یەکن نابێ لەگەڵ یەك نا تەبا بن.لێرەدا یـەکێك لە ئاغاکانی دزەیـی ووتـی یـا شێخ من ناتوانم (تۆبە) بکـەم شێخ ووتـی کـوڕم کـەی پێویستت بە تۆبە نەما بیهێننەوە تەکیە.

هەر لەگەڵ گەڕانەوەی ئاغاکان بۆ ناوچەکەی خۆیان ، تیپەك لە دەروێشەکانی کەربچنە بەسەرۆکایەتی شێخ محەمەدی کوڕی شێخ عەبدولکەریم هاتنە ناوچەکە هەروەك بڕیار درابوو ئاغاکان تۆبەیان کردو بوونە خەلیفەو هەندێ لە جووتیارانیش کران بە دەروێش ، تەڵاقی زۆر لە جووتیارەکانیش چاککرایەوە چاکردنەوەی تەڵاقی جووتیارانیش تەنها بۆ ئەوە بوو کە جوتیاران هاتووچۆی دیوەخانی ئاغا بکەن و لەگەڵ ئاغاکان ئاشتببنەوە.ئەمە وای کرد دووبەرەکی بکەوێتە نێوان جوتیاران و ڕێزەکانیان تێك بدرێت،هەندێك لەو جووتیارانەی هەر سووربوون لەسەر داواکانی خۆیان، گیران یاخود بەناچاری گوندەکانیان جێهێشت و ڕوویان لە شارەکان کرد.

ئەوەی شایەنی ووتنە شێخ عەبدولکەریمی دارەخورما (گوندێکە لە بناری چیای قەرەچوغ) کە لەسەر تەریقەتی قادرین(واتا ڕێبازی شێخ عەبدولقادری گەیلانی) زۆر دڵگران بوو بە هاتنی شێخ و دەروێشی کەربچنە کە لەسەر تەریقەتی نەقشبەندین(واتا ڕێبازی شێخ مەولانا خالید نەقشبەندین) . چونکە شێخ عەبدولکەریم دەشتی هەولێری بە ناوچەی ژێر دەستەڵاتی شێخایەتیی خۆی دەزانی،هەر بۆیە ئەوانیش تیپەك لە دەروێشەکانی خۆیان بەناوچەکەدا سووڕاندەوە.

لەکاتی خەریکبوون بەکاری دەروێشی یەکێ لە دەروێشەکانی شێخی دارەخورما بۆئەوەی بیسەلمێنێ کە ئەوان لە شێخەکانی کەربچنە

لەرووی ئاینەوە پایە بڵندترن، بە گوللەی دەمانچە لەخۆیدا و مرد هەرچەند شێخ و دەروێشەکان هەوڵیان دا چاکی بکەنەوە بەڵام بێ سوود بوو.ئەو هێن و منهێنەی نێوان شێخەکانی دارەخورما و کەربچنە نموونەیەکی بچووکە لەناکۆکی نێوان خاوەن موڵکەکان لەسەر زەویی و دەستەڵات.دەبێ ئەو راستییە باش تۆمار بکرێ کە هاتنی شێخ و دەروێشەکانی کەربچنە بۆ ناوچەکە کارێکی سەلبی کردە سەر راپەڕینەکەو بووە هۆیەکی یارمەتیدەر بۆ دامرکاندنەوەی راپەڕینەکە.

هۆیەکانی دامرکاندنەوەی راپەڕین

نزیکەی ٦ مانگ گێرەوکێشەی نێوان جووتیار و ئاغا بەردەوام بوو، جووتیاران لەو ماوەیەدا هەمیشە بەگیانێکی شۆڕشگێڕانەو بە کۆمەڵ و لەبەردەم ئاغا دەوەستان، لەئەنجامدا سامی دێوەزمەی ئاغایەتی لای جووتیاران شکا،بەڵام راپەڕینەکە کپکرایەوە بەردەوامێتیی خۆی لەدەست دا، دەتوانین خاڵە لاواز و هۆیەکانی نابەردەوامی راپەڕینەکە لەم خاڵانەدا دەست نیشان بکەین:

١) بۆچوونی جوداجودا بۆ چارەسەرکردنی کێشەکەو بەردەوامێتیی راپەڕینەکە لەلایەن (حشع و پدك)، ناتەبایی لەنێو ریزی جووتیاران پەیداکردبوو،هەروەك لەپێشتر ئاماژەمان پێدا.

٢) نەبوونی کۆمیتەیەکی هاوبەشی لەنێوان جووتیارانی راپەڕیوو،کە بەرنامەیەکی گرتگرەو و دیاریکراوی جووتیارانەی هەبێت تا جووتیاران بەرەو ئاسۆی روون ببات.

٣) داخوازیەکانی جووتیاران، داخوازیی ئابووری جووتیاران بوو،نەتوانرا تێکەڵ بە داخوازیی سیاسی و داخوازیی جەماوەری دیکەی کرێکاران و رەنجدەران بکرێت.

٤) پەرەنەسەندنی راپەڕینەکەو پەل نەهاویشتنی بۆ ناوچەکانی تری کوردستان و عێراق.

٥) نـــەبوونی هاوپـــەیمانێتیی لـــەنێوان کرێکـــاران و ڕەنجـــدەران و ڕۆشـــنبیرانی شۆڕشـــگێڕی شـــار لەگـــەڵ جوتیـــاران بـــەگوێرەی پێویست،هەرچەندە ویسترا خۆپیشاندان بکرێ لە شار , بەڵام زۆربەی ئامادەبووان جووتیارانی لادێ بوون.

٦) زیـاتر مـەلا و جوتیـارە بڕێو چاکەکان پێشڕەوایەتیی ڕاپەڕینەکەیان دەکرد، ئەمانەش تا سەر گوڕی شۆڕشگێڕییان تێدا نەما.

٧) ڕۆڵی ئایین، لەبەر ساویلکەیی جوتیارانی کوردستان لەرووی ئایین و خۆشباوەڕیان بە شێخەکان.

ئەنجام

هەرچەندە گڕو کڵپەی ڕاپەڕینەکە خامۆش کرا،ئەویش بە شەهید بوون و گرتن و دوورخرانەوەی زۆر لەکادیرەکانی ڕاپەڕین، هەندێکیش بەناچاری کۆچیان کرد بۆ شارەکان. لەگەڵ ئەوەشدا جووتیارە ڕاپەڕیوەکان ئەزموونێکی تایبەتیان لەم تێکۆشانە وەرگرت و هەندێ دەسکەوتیشیان بەدەست هێنا وەك:

١. نەمانی بێگاری پێکردن،لەگەڵ نەمانی هەندێ سەرانە وەك پێشکەش و مەڕانەو قشپلانە و سوورانە.

٢. لەزۆر گوند ئاغا نەماو بۆ شارەکان چوون و لەجێگای خۆیان سەرکاریان دانا.

٣. بۆیەکەم جار لەناوچەکە بەکۆمەڵ ڕاپەڕین و ترسی ئاغایان لەدڵی خۆیان لابرد.

٤. هۆشیاربوونەوەی جووتیاران , حکومەتی عێراقی ناچار کرد چاوێك بەژیانی کۆڵەمەرگی جووتیاران دابگێڕێ و زیاتر گرنگی بە گوندەکانی ناوچەکە بدات بە کردنەوەی قوتابخانە و ڕێگاوبان.

دوا وتە

ڕاپەڕینی جووتیارانی دەشتی هەولێر لەخۆیدا هەندێ داخوازی جووتیارانی ناوچەکەی هەڵگرتبوو، لەهەمان کاتدا هەوڵی لابردنی کۆسپەکانی سەرمڕێی گەشەکردنی کۆمەڵی کوردەواری دەدا،بەڵام هەندێ لەبیر تەسك و ناحەزان هۆی ڕاپەڕینەکەیان بەوە لێکدایەوە ، کە لەئەنجامی پەیدابوونی ئامێری بەرهەمهێنانی دەغڵودان بووە وەك تراکتۆر و دەڕاسە، گوایە جێگای جووتیار دەگرێتەوە لەکاروباری کشتوکاڵی ، ئاغاش پێویستی بە جووتیار نامێنێت[11] ، بەڵام ئەمە لەخۆیدا هەرەشەو چاو لێ سوورکردنەوە بوو لەجووتیاران ،تا زیاتر کڕنوش بۆ یاسا و دابونەریتی دەرەبەگایەتی ببەن، ئەگینا زۆربەی ڕێبەر و هەڵسوڕێنەرانی ڕاپەڕین مەلای ئایینی و جوتیارانی خاوەن زەوی و بوون. ئەمانەش هیچ کات پێویستیان بەوە نەبوو ئیش بۆ ئاغا بکەن لەگەڵ ئەوەش شتێکی ئاساییە جووتیار دژی تراکتۆر و دەڕاسە بێ لە کاتێکدا مەترسی بخاتە بەر ژیانیان (جووتیار بەچاوی دوژمنایەتییەوە سەیری تراکتۆریان کرد ،هەروەك کرێکاران لەسەرەتای پەیدابوونی سەرمایەداریدا تەماشای مەکینەکانیان کرد)[12] بەڵام لەناوەڕۆکدا ڕاپەڕینەکە لەئەنجامی بوونی زوڵم و زۆری کەڵەکەبووی چەندین ساڵەی ئاغاکان بوو لەبەرامبەر جوتیاران وەك سەرانەو بێکاری و نایاسایی ......هتد.

١١- الكادر. عدد٩،تموز ١٩٧١ ... ل ٧٨

١٢- عبدالرحمن قاسملو،كوردستان و كورد. ل١١٩٥

سەرچاوە کوردییەکان:

١- ڕۆوف محمد زهدي، بۆ لەهەقە کەوتنە تەقە

٢- عبدالرحمن قاسملو،کوردستان و کورد

سەرچاوە عەرەبییەکان:

١- أ. شاميلوف ،حول الاقطاع بين الكرد ترجمة .كمال مظهر

٢- د.كمال مظهر،صفحات من تأريخ العراق المعاصر

٣- نصير سعيد الكاظمي،الحزب الشيوعي العراقي والمسألة الزراعية في العراق

٤- الكادر. عدد٩،تموز ١٩٧١ ...

٥- كريم حسامي ،قافلة من شهداء ثورة كوردستان/ايران

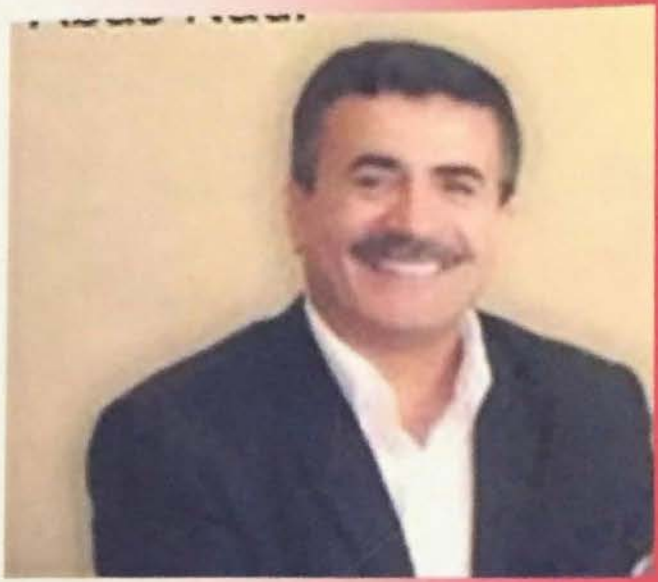

نووسەر لەچەند دێرێکدا

ناو: عباس نادر قادر

* لەساڵی ١٩٦٢ لەشارۆچکەی دیبەگە لەدایك بووە
* خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی لە دیبەگە تەواوکردووە
خوێندنی ئامادەیی لەئامادەیی ئازادی هەولێر تەواوکردووە
* ساڵی ١٩٨٤ کۆلیجی کشتوکاڵ و دارستانی زانکۆی موسڵی تەواو کردووە
* پیشەی مامۆستایە لە ئامادەیی کشتوکاڵی هەولێر
* خاوەنی دوونامیلکەیە (راپەڕینی جووتیارانی دەشتی هەولێری ساڵی ١٩٥٣)
(کورتە لێکۆڵینەوەیەك لەمەڕ حزبی شۆڕش و ڕزگاری لەکوردستانی باشوور)
* چەندین وتار و نووسینی لە رۆژنامە و گۆقارە کوردیەکان بڵاوکراوەتەوە دەربارەی مێژوو و سیاسەت و کشتوکال و فۆلکلۆر.....

چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین - هەولێر